

*Agata Walczak-Niewiadomska**

Historia bibliotek publicznych dla dzieci (do 1914 roku)

ABSTRAKT

Przez wiele lat bibliotekarstwo i bibliotekarze dziecięcy traktowani byli przez historyków i współczesnych sobie badaczy jako obszar niewymagający uwagi, a wręcz ignorowany i pomijany w przepastnych kompendiach wiedzy na temat bibliotekarstwa publicznego. Materiały w języku polskim, upowszechniające wiedzę na temat początków bibliotekarstwa dziecięcego na świecie, pojawiły się po II wojnie światowej w literaturze fachowej, jednak najczęściej były to publikacje stanowiące raczej przyczynki, rzadko traktowały temat kompleksowo. Tymczasem kierunki i sposoby rozwoju usług dla tej grupy czytelników stanowią ciekawy przykład przenoszenia tej idei i wdrażania jej na terenie państw całego świata. Celem artykułu będzie uzupełnienie stanu wiedzy w polskiej literaturze przedmiotu na temat początków wyodrębniania usług bibliotecznych dla dzieci i kształtowania tej gałęzi bibliotekarstwa publicznego. Pod uwagę zostaną wzięte kraje pionierskie (Stany Zjednoczone i Wielka Brytania), a także państwa, które do 1914 roku, dzięki inicjatywom podejmowanym przez czołowych propagatorów tej idei, przeniosły na swój teren rozwiązania zarówno merytoryczne, jak i architektoniczne (m.in. Belgia i niektóre kraje Skandynawii). Prezentowane w artykule zagadnienia opracowane zostały za pomocą metody krytycznej analizy przedmiotu, na bazie materiałów opublikowanych głównie za granicą. Dla rozwoju bibliotekarstwa dziecięcego w Stanach Zjednoczonych i krajach Starego Kontynentu w XIX i początkach XX wieku niepoślednie znaczenie miały zarówno stabilnie postępujące polepszanie warunków bytowych klasy średniej, jak i działalność organizacji wyznających wartości feministyczne, których celem była poprawa poziomu życia i edukacji kobiet. Źródła historyczne wielokrotnie wskazują na powtarzający się schemat polegający na edukacji przedstawicieli poszczególnych krajów w Stanach Zjednoczonych, a następnie przenoszeniu idei na grunt lokalny. W ten sposób krystalizowała się koncepcja bibliotekarstwa dziecięcego w większości krajów europejskich na przełomie XIX i XX wieku, a także w pozostałych częściach świata w późniejszych latach.

109

SŁOWA KLUCZOWE

biblioteki publiczne dla dzieci, historia bibliotekarstwa, bibliotekarstwo – Stany Zjednoczone, bibliotekarstwo – Europa

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Katedra Informatologii i Bibliologii, e-mail: agata.walczak-niewiadomska@uni.lodz.pl; ORCID: 0000-0002-9292-1805

Na kształt usług bibliotecznych dla dzieci, jak zresztą i dla pozostałych użytkowników książnic, miały wpływ rozmaite warunki socjoekonomiczne, kulturowe i polityczne. Najważniejszym czynnikiem spajającym usiłowania bibliotekarzy i wszystkich osób, dzięki którym biblioteki mogły się rozwijać, było zawsze przekonanie, iż społeczeństwo wyedukowane ma większe szanse na sprawiedliwy i zrównoważony rozwój. Naturalnym środkiem do osiągnięcia tego celu była ścisła współpraca pomiędzy instytucjami dbającymi o kształcenie i opiekę nad obywatelami – szkoł, ośrodków opieki społecznej i zdrowotnej oraz, komplementarnej do wymienionych, sieci bibliotek publicznych, pełniących szczególną rolę w edukacji nieformalnej, poczynając od dzieciństwa aż po późną dojrzałość swoich użytkowników.

Większość krajów przyjęła model rozwinięty na terenie Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii, włączając usługę pośrednictwa między dzieckiem a książką w strukturę bibliotek publicznych, niektóre jednak wypracowały inne metody pracy – umieszczenie dobrze wyposażonych oddziałów dziecięcych przy bibliotece narodowej (np. Wybrzeże Kości Słoniowej), przy bibliotekach uniwersyteckich (np. Indie), wypożyczanie książek za pomocą wolno stojących stanowisk bibliotecznych (np. Iran). Funkcjonują także modele łączące różne rozwiązania, najczęściej służąc dzieciom poprzez biblioteki publiczne oraz stoiska (m.in. Japonia, Francja, Niemcy, Rosja).

Celem autorki artykułu jest uzupełnienie stanu wiedzy w polskiej literaturze przedmiotu na temat początków wyodrębniania usług bibliotecznych dla dzieci i kształtowania tej gałęzi bibliotekarstwa publicznego. Pod uwagę zostały wzięte kraje pionierskie (Stany Zjednoczone i Wielka Brytania), a także państwa, które do 1914 roku, dzięki inicjatywom podejmowanym przez czołowych propagatorów tej idei, przenieśli na swój teren rozwiązania zarówno merytoryczne, jak i architektoniczne (m.in. Belgia i niektóre kraje Skandynawii)¹. Historia usług bibliotek dla dzieci na świecie jest zagadnieniem mocno zróżnicowanym, chociażby ze względu na uwarunkowania społeczno-polityczne i ekonomiczne poszczególnych państw, dlatego zdecydowano się zakończyć rozważania na 1914 roku. Okres po I wojnie światowej otwiera nowy rozdział w rozwoju bibliotekarstwa publicznego dla czytelnika dziecięcego i wymaga osobnego omówienia. Prezentowane w artykule zagadnienia opracowane zostały dzięki wykorzystaniu metody krytycznej analizy przedmiotu, na bazie materiałów opublikowanych głównie za granicą.

¹ Zagadnienie bibliotekarstwa dla dzieci na terenie ziem polskich celowo pominięto ze względu na faktyczny jego rozwój w instytucjonalnej formie już po cezurze przyjętej w artykule.

Stan badań

Z analizy źródeł wynika, że najlepiej udokumentowaną historię bibliotek dla dzieci, niewątpliwie ze względu na status kraju w tworzeniu tej gałęzi bibliotekarstwa, mają Stany Zjednoczone. Podobnie jest z państwami, które czerpały inspirację z doświadczeń i koncepcji bibliotekarzy amerykańskich, implementując na swym gruncie gotowe wzorce. Pierwsze udokumentowane i obszerne źródła, zawierające dane liczbowe na temat bibliotek świadczących usługi dzieciom i młodzieży w USA, pochodzą z drugiej połowy XIX wieku. Należy do nich m.in. zrealizowany na zlecenie rządu raport *Public libraries in the United States of America* (1876), którego dwa rozdziały odnoszą się bezpośrednio do tej tematyki: *School and asylum libraries* autorstwa Samuela Warrena i S. N. Clarka oraz *Public libraries and the young* autorstwa Williama I. Fletchera. Ważnym dokumentem pozostaje także tekst Arthura Bostwicka z 1910 roku pt. *The American public library*, zawierający dwa rozdziały na temat usług dla dzieci w szkołach i bibliotekach publicznych. Z biegiem lat również w innych krajach przybywało materiałów odnoszących się do metod pracy i organizacji bibliotek dziecięcych, jednakże trzeba zaznaczyć, iż większość z nich stanowiła opracowania autorstwa praktyków bądź też osób związanych z bibliotekarstwem, mniej wśród nich było prac naukowych odwołujących się do historii tej gałęzi bibliotekarstwa amerykańskiego (pierwsze ukazywały się w latach 70. i 80. XX wieku).

Pod koniec lat 40. XX wieku przez Amerykę przetoczyła się dyskusja wywołana opublikowaniem wyników badań prowadzonych przez zespół socjologa Roberta D. Leigha w zakresie bibliotekarstwa publicznego. W siedmiu tomach głównych i raportach stanowiących pokłosie dociekań, bibliotekarstwu dziecięcemu poświęcono zaskakująco mało miejsca, ograniczając się jedynie do umieszczenia zdań typu: „[dziecięce pomieszczenie] jest jednym z najbardziej ruchliwych, ale i najprzyjemniejszych miejsc w bibliotece”² i podkreślenia roli bibliotekarzy dziecięcych jako twórców sukcesu bibliotek publicznych³. Podczas zwołanej w 1949 roku konferencji, będącej niejako odpowiedzią na rezultaty badań (*A Forum on the public library inquiry: The conference at the University of Chicago Graduate Library School, August 8–13, 1949*), zaprezentowano krytyczne głosy środowiska, które za niesprawiedliwe uznało ignorowanie

² O. Garceau: *The public library in the political process: a report of the public library inquiry*, New York: Columbia University Press, 1949, s. 49.

³ R. D. Leigh: *The public library in the United States: the general report of the public library inquiry*, New York: Columbia University Press, 1950, s. 100.

tradycji i początków usług bibliotecznych dla dzieci i młodzieży przez historyków bibliotekarstwa. Podstaw takiego traktowania upatrywano w typowym jak na tamte czasy deprecjonowaniu zawodów uznawanych za kobiece⁴. Zresztą, charakteryzując ówczesną bibliotekarkę, używano zwykle następujących określeń: pogodne usposobienie, bezgraniczna cierpliwość, poczucie humoru oraz pozytywne nastawienie⁵, co dodatkowo umniejszało wagę wykonywanych przez nią czynności, spychając na dalszy plan jej kompetencje zawodowe.

Jakkolwiek dziś już nikt nie umniejsza zasług pionierów bibliotekarstwa dziecięcego, to pomimo powstania wielu interesujących opracowań historycznych i metodycznych, nadal uznaje się ten temat za otwarty⁶. Materiały w języku polskim, upowszechniające wiedzę na temat początków bibliotekarstwa dziecięcego na świecie, pojawiały się w literaturze fachowej po II wojnie światowej, jednak najczęściej były to publikacje stanowiące raczej przyczynki, rzadko traktowały temat kompleksowo⁷. Nawet w popularnych i w wielu częściach do dziś aktualnych opracowaniach B. Białkowskiej i G. Lewandowicz-Nosal, rys historyczny bibliotekarstwa dziecięcego na świecie wprowadza w szczegółowe zagadnienia pracy polskich bibliotek dla najmłodszych⁸. Najwięcej informacji historycznych przekazuje druga z wymienionych autorek, której w książce *Biblioteki dla dzieci wczoraj i dziś: poradnik* udało się scharakteryzować w różnym stopniu szczegółowości wiele krajów europejskich i kilka z pozostałych części świata⁹. Ta sama autorka w informatorze o bibliotekach publicznych w krajach Unii Europejskiej przygotowanym na zlecenie Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej w Warszawie starała się w miarę możliwo-

⁴ F. E. Henne: Special discussion of service for children and young people [w:] Forum on the public library inquiry: The conference at the University of Chicago Graduate Library School, August 8–13, 1949, ed. L. Asheim, Westport: Greenwood Press, 1950, s. 237.

⁵ C. A. Jenkins: The history of youth services librarianship: A review of the research literature, „Libraries & Culture” 2000, vol. 35, no. 1, s. 126.

⁶ Postulaty podjęcia tego tematu badawczego na gruncie polskim przekazywała m.in. Barbara Białkowska w 1980 roku. Zob. B. Białkowska: Biblioteka publiczna dla dzieci. Wybrane zagadnienia, Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1980, s. 11.

⁷ M.in. M. Arnoldowa: Biblioteki dziecięce w Stanach Zjednoczonych, „Bibliotekarz” 1960, nr 9, s. 265–271 i nr 11/12, s. 341–345; B. Vargha: Biblioteki dziecięce na Węgrzech, „Bibliotekarz” 1967, nr 10, s. 314–316; J. Wołosz: W holenderskich bibliotekach publicznych, „Poradnik Bibliotekarza” 1968, nr 7/8, s. 48–53.

⁸ Zob. B. Białkowska: Biblioteka publiczna dla dzieci..., s. 14–16; G. Lewandowicz: W bibliotece dla dzieci, Warszawa: Fundacja „Książka dla Dziecka”, 1994, s. 7–10; G. Lewandowicz-Nosal: Biblioteki dla dzieci wczoraj i dziś: poradnik, Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008, s. 34–39.

⁹ G. Lewandowicz-Nosal: Biblioteki dla dzieci wczoraj i dziś... s. 34–39, 97–114.

ści przy każdym opisywanym państwie zamieścić akapit poświęcony bibliotekom dla dzieci. Praca ta była szczególnie ważna, gdyż wydatnie uzupełniała stan wiedzy polskich bibliotekarzy w zakresie sieci bibliotek publicznych (m.in. ich struktury, sposobu finansowania, kadry oraz stowarzyszeń zawodowych) w Grecji, Portugalii, Włoszech, Irlandii i Luksemburgu, dotąd mało znanych w literaturze przedmiotu. Tym samym obie książki G. Lewandowicz-Nosal pozostają do dziś najbardziej rozbudowanymi objętościowo źródłami informacji w języku polskim odnośnie bibliotekarstwa dziecięcego na świecie¹⁰.

Pomocą w zebraniu danych na temat genezy rozwoju bibliotekarstwa publicznego dla dzieci służyły także wydawnictwa encyklopedyczne, dzięki którym udało się ustalić istotne fakty, zwłaszcza dotyczące państw, w przypadku których trudno było dotrzeć do kompleksowych opracowań z omawianego zakresu. Przydatne okazały się *Encyclopedia of library and information science*, *Encyclopedia of library history* oraz *Historical dictionary of librarianship*¹¹.

Początki bibliotekarstwa dla dzieci

113

W większości krajów europejskich i Ameryce Północnej (USA, Kanada) początki bibliotekarstwa publicznego przypadły na przełom XVIII i XIX wieku, zaspokajając przede wszystkim potrzeby dorosłych czytelników. Stopniowa organizacja oddziałów dla dzieci i młodzieży była odpowiedzią na najnowsze koncepcje pedagogiki; historycy zgodnie przyznają, że do tworzenia bibliotek dla dzieci bezpośrednio przyczyniło się wyodrębnienie literatury dla młodszego odbiorcy¹².

Na rozwój bibliotekarstwa publicznego w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii miało wpływ kilka czynników, przede wszystkim dynamiczna urbanizacja i industrializacja będące efektem rewolucji przemysłowej, a ponadto niespotykana na dotychczasową skalę imigracja przybywających za pracą na teren USA obywateli reszty świata. Potrzeba

¹⁰ Biblioteki publiczne w krajach Unii Europejskiej: informator, oprac. G. Lewandowicz, Warszawa: Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej, 2000.

¹¹ M. A. Drake: *Encyclopedia of library and information science*, 2nd ed., New York–Basel: Marcel Dekker, 2003; *Encyclopedia of library history*, eds. W. A. Wiegand, D. G. Davis jr., New York: Routledge, 2013; M. E. Quinn: *Historical dictionary of librarianship*...

¹² A. Pellowski, *The world of children's literature*, New York: R. R. Bowker Co, 1968, s. 391.

edukacji rzesz ludzi przyczyniła się do rozwoju szkolnictwa powszechnego, zwracając przy tym uwagę na rolę alfabetyzacji i czytania dla przyjemności. Koncepcja biblioteki dziecięcej w kształcie, w jakim znamy ją do dziś, została opracowana w erze postępowej (1890–1920), okresie ważnym dla historii Stanów Zjednoczonych ze względu na wprowadzenie reform zmieniających w dużym stopniu system gospodarczy, polityczny i społeczny państwa. To wtedy wykształcenie zdobywały osoby tworzące struktury instytucji opieki nad dziećmi (sądy dla nieletnich, placówki opieki zdrowotnej, place zabaw, biblioteki publiczne), a dzięki dopuszczeniu kobiet do wyższej edukacji i umożliwieniu przedstawicielkom głównie klasy średniej dostępu do rynku pracy zaczęły się rozwijać zawody w obszarach pracy społecznej, nauczania, pielęgniarstwa oraz bibliotekarstwa.

Krystalizacja zakresu usług oraz organizacji specjalnych kolekcji dla dzieci nastąpiła po publikacji wspomnianego zbioru – *Public libraries in the United States of America* (1876), a szczególnie rozdziału autorstwa Williama I. Fletchera – *Public libraries and the young*. W opracowaniu tym autor sprzeciwiał się narzuconym ograniczeniom wiekowym dla użytkowników bibliotek. Na ten temat dyskutowano też na łamach branżowego czasopisma „Library Journal” oraz podczas konferencji świeżo powstałego Stowarzyszenia Bibliotek Amerykańskich (American Library Association – ALA).

Ukonstytuowanie usług bibliotecznych dla dzieci i młodzieży łączy się z wyodrębnianiem wyspecjalizowanych kolekcji, które po dodaniu specjalnej przestrzeni, odpowiednio przygotowanych bibliotekarzy oraz usług przeznaczonych dla tej grupy wiekowej, miały szansę rozwinąć się w odrębną sieć dzięki ustanowieniu bibliotek publicznych¹³. Nie trzeba chyba dodawać, że powstanie pierwszych placówek poprzedził rozkwit literatury tworzonej specjalnie na potrzeby dzieci i młodzieży.

Za pierwszą bibliotekę publiczną dla dzieci (i jednocześnie pierwszą bibliotekę otwartą dla ogółu) uznaje się otwartą w 1803 roku Bingham Library for Youth (od nazwiska ofiarodawcy – mieszkańca miasta Salisbury w stanie Connecticut – Caleba Bingham). Dar zawierał 150 książek odpowiednich dla dzieci, które do czasu wybudowania biblioteki były udostępniane w ratuszu¹⁴. Kolekcje powstawały również dzięki zbiorom osób prywatnych oraz rozwojowi centrów nauczania, jak to miało miejsce w przypadku biblioteki w Filadelfii (1820). Uznawana za przykład pierw-

¹³ C. A. Jenkins: The history of youth services librarianship: A review of the research literature, „Libraries & Culture” 2000, vol. 35, no. 1.

¹⁴ Encyclopedia of library history, eds. W. A. Wiegand, D. G. Davis jr., New York: Routledge, 2013, s. 127.

szej biblioteki o charakterze publicznym w USA – założona w 1834 roku Biblioteka Miejska w Peterborough (w stanie New Hampshire) – chociaż służyła czytelnikom w każdym wieku, posiadała bogaty zbiór dla młodzieży (200 książek na 370 ogółem w księgozbiorze)¹⁵. W pierwszej połowie XIX wieku w Stanach Zjednoczonych odnotowano utworzenie kilkudziesięciu zbiorów literatury dla młodzieży i dorosłych, popularne były także kolekcje wyznaniowe umieszczane przy tzw. szkołach niedzielnych, ale dopiero drugie półwiecze, a zwłaszcza ostatnia dekada, przyniosło szybki rozwój publicznych placówek dla dzieci (początkowo prowadzonych przez nauczycieli we współpracy ze szkołami). Za pierwszą w USA bibliotekę dla dzieci, w której zastosowano wolny dostęp do półek oraz

115

Fot. 8. Czytelnia dziecięca w Bibliotece Publicznej w Buffalo, NY, ok. 1900 roku
Źródło: Handy L. C.: Buffalo, N.Y. – Public library – children's room, Buffalo New York, ca. 1900, [Photograph], <https://www.loc.gov/item/2014650180/> [dostęp: 9.02.2019]

¹⁵ J. H. Shera: *Foundations of the public library: the origins of the public library movement in New England, 1629–1855*, Chicago: University of Chicago Press, 1949, s. 167, <https://archive.org/details/foundationsofthe012037mbp/> [dostęp: 9.02.2019].

meble dopasowane do wzrostu małych użytkowników, uznaje się oddział

otwarty w 1887 roku w Pawtucket (Rhode Island)¹⁶. Kierująca nim od początku Minerva przyczyniła się do wprowadzenia wielu innowacji, m.in. otwierając bibliotekę w niedziele i czyniąc ją tym samym dostępną dla pracujących sześć dni w tygodniu robotników młyna w Pawtucket. Jej również przypisuje się zasługę inicjacji obsługi dzieci w wieku poniżej 14 lat, poszerzenie kolekcji o książki obrazkowe i czasopisma oraz umożliwienie wypożyczania książek do domu. Sanders podjęła też współpracę z lokalną szkołą w przekonaniu o istotnej roli biblioteki w edukacji dziecka¹⁷.

W latach 80. i 90. XIX wieku bibliotekarstwo dziecięce, poddawane regularnej dyskusji w środowisku zawodowym, przybierało coraz bardziej realny kształt dzięki otwieraniu kolejnych „pokojów do czytania” w bibliotekach publicznych (Boston, Denver, Omaha, Pittsburgh, Philadelphia, San Francisco, Seattle i inne). W pierwszych dekadach XX wieku dziecięce pokoje w bibliotekach stały się zjawiskiem powszechnym, zwłaszcza w dużych aglomeracjach. Propagowanie dobrych nawyków czytania i uczenia się przez całe życie realizowano też od 1885 roku poprzez tworzenie domowych biblioteczek, a to dzięki projektowi Bostonńskiego Stowarzyszenia Pomocy Dzieciom (Boston Children’s Aid Society). Zbiory te, składające się najczęściej z pudła lub skrzynki zawierającej książki i czasopisma, umieszczano w domach partycypanatów. Proporcjonalnie do udostępniania dzieciom przestrzeni w budynkach tradycyjnych księżnic korzystano z nich coraz mniej, ale po włączeniu ich w skład kolekcji bibliotecznych nadal służyły czytelnikom¹⁸. Kolejnym pomysłem było otwieranie klubów bibliotecznych skierowanych głównie do młodzieży nieuczęszczającej do szkoły, których celem była promocja czytania i właściwego zachowania w bibliotece. Jeden z takich klubów – powołana do życia w 1897 roku Biblioteczna Liga przy Bibliotece Publicznej w Cleveland (Cleveland Public Library’s Library League) – w krótkim czasie zgromadził 12 tys. członków, używając motta „czyste ręce, czyste serca, czyste książki”¹⁹. W pierwszej połowie XX wieku w USA bardzo popularne stało się otwieranie „pokojów do czytania” na świeżym powietrzu, co miało zaspokoić oczekiwania mło-

¹⁶ M. E. Quinn: *Historical dictionary of librarianship...*, s. XXV. W polskiej literaturze przedmiotu pojawia się też inna data powstania tej biblioteki – 1877 rok. Zob. G. Lewandowicz-Nosal: *Biblioteki dla dzieci wczoraj i dziś...*, s. 38–39.

¹⁷ The history of the Pawtucket Public Library, <http://www.pawtucketlibrary.org/History.pdf/> [dostęp: 9.02.2019].

¹⁸ *Encyclopedia of library history...*, s. 129.

¹⁹ *Ibidem*.

dych czytelników podczas upalnych letnich miesięcy. Pokoje takie były organizowane np. na dachu biblioteki, w parkach, a nawet na plaży, i cieszyły się wielkim powodzeniem²⁰.

Szczególą rolę w historii bibliotekarstwa publicznego odegrał Andrew Carnegie, amerykański przemysłowiec i filantrop, który zasłynął stworzeniem wieloletniego planu budowy i rozwoju księżnic publicznych w Stanach Zjednoczonych i krajach Europy. Pierwszym sfinansowanym przez niego projektem było postawienie budynku biblioteki w jego rodzinnym mieście – Dunfermline w Szkocji (1881). Pięć lat później zainaugurowano program finansujący budowę gmachów bibliotecznych. Od 1901 roku natomiast ruszył system grantowy poświęcony edukacji bibliotekarzy. Powstała w ten sposób Carnegie Library School, wraz z funkcjonującą w jej ramach Szkołą dla Bibliotekarzy Dziecięcych (Training School for Children's Librarians), była kluczową instytucją w opracowaniu profesjonalnych standardów dla bibliotek dziecięcych.

W początkowej fazie rozwoju bibliotekarstwa dziecięcego szczególnie zapisały się Anne Carroll Moore, wieloletnia bibliotekarka Nowojorskiej Biblioteki Publicznej, której praca i zaangażowanie przyczyniły się do rozwoju rynku wydawniczego literatury dla dzieci, a także Effie Louise Power, która po uzyskaniu dyplomu w Carnegie Library School (1904) poświęciła wiele lat pracy Bibliotece Publicznej w Cleveland. Jej zasługą była działalność edukacyjna, była też autorką pierwszych poradników dla bibliotekarzy (*Work with Children in Public Libraries*, 1943). Za rewolucyjne uważa się dziś również jej podejście do dzieci, uznające ich prawo do wyborów literackich²¹. Do grona pionierek należy też zaliczyć Frances Jenkins Olcott, która po ukończeniu w 1896 roku Stanowej Szkoły Bibliotekarskiej w Nowym Jorku podjęła pracę w Brooklińskiej Bibliotece Publicznej. Następnie (od 1898 roku) była odpowiedzialna za utworzenie i kierowanie oddziałem dziecięcym w Bibliotece Carnegiego w Pittsburghu, jej dziełem było także zorganizowanie wspomnianej wyżej Szkoły dla Bibliotekarzy Dziecięcych²².

Niezależnie od sukcesów amerykańskich pionierów bibliotekarstwa publicznego zaznaczyć trzeba, iż pierwsza biblioteka dziecięca, charakteryzująca się wydzielonym pomieszczeniem i literaturą dla najmłodszych,

²⁰ G. S. Greenberg: 'On the roof of the library nearest you': America's open-air libraries, 1905–1944, Library History Round Table, ALA Annual Conference, New Orleans, 28 June 1999.

²¹ K. E. Vandergrift: Female advocacy and harmonious voices: a history of public library services and publishing for children in the United States, „Library Trends” 1996, vol. 44, no. 4, s. 692–695.

²² M. E. Quinn: Historical dictionary of librarianship..., s. 179.

powstała w Anglii. Było to możliwe dzięki ogłoszonym w 1850 i 1855 roku ustawom o bibliotekach publicznych (*The Public Libraries Act*), które normowały organizację i utrzymanie placówek, jak również sankcjonowały otrzymywanie od lokalnych władz opłacanych z podatków kolekcji, przy jednoczesnym założeniu o darmowym dostępie do nich. Biblioteki, które jako pierwsze wydzieliły ze swoich zbiorów materiały dla dzieci, zostały otwarte w Manchesterze (1861), Birkenhead (1865) i Birmingham (1869). Dzięki hojnemu datkowi bogatego anonimowego biznesmena (500 funtów) w 1882 roku powstała biblioteka dla chłopców i dziewcząt w Nottingham, dla której wybudowano osobny gmach²³, ale warto zaznaczyć, że księżnicę dziecięcą z wolnym dostępem do półek zorganizowano dopiero w 1907 roku²⁴.

Potrzeba tworzenia czytelni dla dzieci wynikała ponadto ze wzrostu liczby dzieci umiających czytać, co było następstwem wprowadzonego w 1870 roku obowiązku szkolnego. Wiele angielskich i szkockich placówek publicznych powstało i mogło funkcjonować dzięki filiom fundacji Andrew Carnegiego otwartym w 1913 roku; fundacja przyczyniła się też do powołania do życia w 1919 roku pierwszej na terenie Zjednoczonego Królestwa szkoły bibliotekarskiej.

118 Wraz z rewolucją w organizacji placówek bibliotecznych stopniowo zmieniała się nazwa dziecięcych oddziałów – z *boy's room* na *children's room*²⁵ (w wielu przypadkach był to zabieg czysto kosmetyczny, ponieważ z pokoi „chłopięcych” często korzystały też dziewczęta). W 1898 roku na terenie Anglii i Walii specjalne kolekcje dla dzieci udostępniało 107 bibliotek publicznych²⁶. Do 1914 roku większość bibliotek dysponowała działem dla młodych czytelników (trzy z nich specjalizowały się w usługach dla dzieci – Nottingham (1882), Cardiff (1907) i Leicester (1910)²⁷, w następnych zaś latach ugruntowało się przekonanie, że praca z dzieckiem w niczym nie odbiega od pracy z pozostałymi czytelnikami.

Najbardziej intensywny przyrost liczby księżnic świadczących usługi dzieciom w USA i Anglii odnotowano w latach 1890–1910, a wykształcony wtedy model anglo-amerykański stał się na wiele lat wzorem dla bibliotek na całym świecie.

²³ T. Kelly: *History of public libraries in Great Britain: 1845–1975*, 2nd ed., London: Library Association, 1977, s. 78.

²⁴ *Encyclopedia of library history...*, s. 128.

²⁵ A. Ellis: *Public library services for young people: 1862–1972*, „Library Association Record” 1986, vol. 88, no. 2, s. 81–82.

²⁶ T. Kelly: *History of public libraries in Great Britain...*, s. 96.

²⁷ A. Ellis: *Library services for young people in England and Wales 1830–1970*, Oxford: Pergamon Press, 1971, s. 34–35.

Fot. 9. Czytelnia dziecięca w Bibliotece Hunt's Point (USA), 1929
Źródło: Manuscripts and Archives Division, The New York Public Library,
Children's Room of the Hunt's Point Library, 1929, <http://digitalcollections.nypl.org/items/510d47df-e386-a3d9-e040-e00a18064a99/> [dostęp: 9.02.2019]

Kształtowanie się usług bibliotecznych dla dzieci w innych krajach europejskich

Rozwój tego typu placówek w krajach europejskich datuje się na początek XX wieku i jest ściśle związany z przejmowaniem wzorców anglo-amerykańskich. Nie bez znaczenia pozostaje też fakt, iż do wybuchu I wojny światowej wielu bibliotekarzy dziecięcych z różnych krajów Starego Kontynentu uczestniczyło w specjalnych szkoleniach przeprowadzanych na terenie USA, poza tym wiedzę upowszechniano podczas międzynarodowych konferencji. Jedną z nich – *Congrès internationale des archivistes et bibliothécaires* – odbyła się w 1910 roku w Brukseli. Zgromadziła ok. 50 słuchaczy, głównie brytyjskie i amerykańskie bibliotekarki, ale też edukatorki uważane za pionierki bibliotekarstwa dziecięcego w Szwecji i Holandii – odpowiednio Valfrid Palmgren i Annie

Gebhard²⁸. Dyskusje nad kształtem i organizacją placówek stopniowo przenosiły się na łamy czasopism o tematyce ogólnej i fachowej (bibliotekarskiej i pedagogicznej), dystrybuowanych między państwami głównie przy okazji spotkań i za pomocą poczty (m.in. „La Revue des Bibliothèques et archives de Belgique”, „Zuid en noord. Revue internationale mensuelle”, „Bibliotheekleven”).

Wzrost zainteresowania amerykańskim modelem bibliotekarstwa dziecięcego przełożył się na inicjatywy podejmowane w różnych krajach mniej więcej w tym samym czasie – placówki uznawane przez badaczy za pierwsze biblioteki dla dzieci wzorowane na tych zza oceanu otwarto w Niemczech (1908), belgijskiej Gandawie (1910), Szwecji (1911) i Holandii (1912). Biblioteki te, stanowiące kwintesencję amerykańskiego podejścia (wyspecjalizowana kolekcja książek zlokalizowana w oddzielnym pomieszczeniu z wolnym dostępem do półek, obsługiwana przez wyedukowany personel), powstały dzięki zaangażowaniu lokalnie działających feministek²⁹.

Dalsza części artykułu przedstawia bliżej okoliczności wprowadzania usług bibliotek publicznych dla dzieci w Belgii, Holandii, Niemczech i krajach skandynawskich, które najszybciej spośród krajów Starego Kontynentu (poza Wielką Brytanią) przeniosły tę ideę na swój grunt i rozwijały ją do wybuchu I wojny światowej.

Belgia

Jak już wspomniano, pierwszą bibliotekę dla dzieci w Belgii otwarto w przemysłowej Gandawie w styczniu 1910 roku (w 1900 roku w kraju istniało 820 bibliotek publicznych, ale żadna z nich nie była w pełni biblioteką dziecięcą)³⁰. Inicjatorkami tego przedsięwzięcia były przedstawicielki ruchów feministycznych (*Union des femmes gantoises*) działające w czasach europejskiej *belle époque* (1890–1914). Środki na uruchomienie biblioteki pozyskiwano z indywidualnych donacji, organizacji festiwali oraz od innych stowarzyszeń, ponadto wygłoszono prawie 80 wykładów na ten temat, co miało wpływ na szerzenie tej idei na terenie kraju. Do otwarcia placówki przyczyniły się władze miejskie, oddając organizatorom do dyspozycji jedno z pomieszczeń w lokalnej szkole, które jednakże urządzono w spo-

²⁸ C. Verbruggen, J. Carlier: An entangled history of ideas and ideals: feminism, social and educational reform in children's libraries in Belgium before the First World War, „*Paedagogica Historica*” 2009, vol. 45, issue 3, s. 304.

²⁹ Ibidem, s. 291.

³⁰ Biblioteki publiczne w krajach Unii Europejskiej: informator..., s. 17.

sób znacznie odbiegający od wyposażenia reszty klas, aby wyraźnie oddzielić obie jednostki. Co ciekawe, zgodnie ze społecznymi przekonaniami uznano, że do biblioteki mogą należeć jedynie dzieci, których matki pracują poza domem. Pomimo sukcesu, jaki niewątpliwie placówka osiągnęła w pierwszych latach swojego istnienia, brak wystarczających środków finansowych sprawił, iż szybko przekształciła się w wypożyczalnię książek z odbywającymi się co dwa tygodnie zajęciami z opowiadania bajek. Bibliotekę ostatecznie zamknięto w czasie I wojny światowej³¹.

Przed 1914 rokiem biblioteki publiczne z wydzielonym pokojem dla dzieci powstały też w Mont-Saint Arnaud, Herstal, Forest i Brukseli; w stolicy państwa, w jednej ze szkół zorganizowano pokój do czytania wyłącznie do użytku uczniów³². Wybuch wojny zniweczył niestety przedsięwzięte do tego czasu działania i pomimo planów ponownego uruchomienia placówek nie udało się znaleźć osób lub instytucji chętnych do ich prowadzenia.

Holandia

Pierwsza biblioteka publiczna w tym kraju została otwarta w 1892 roku w Utrechcie, w 1905 roku zaś pierwsza placówka tego typu otrzymała dotację z urzędu miejskiego, a dwa lata później jednorazowy grant od rządu. Do 1907 roku swoje biblioteki miało 5 miast: Dordrecht, Groningen, Leeuwarden, Haga i Rotterdam. Amsterdam na swoją bibliotekę publiczną musiał czekać do 1919 roku³³.

Już w XIX wieku, dzięki inicjatywom holenderskich ruchów kobiecych, podjęto pierwsze kroki w kierunku stworzenia infrastruktury placówek przeznaczonych dla dzieci. Punktem zwrotnym w ich rozwoju był Ruch na Rzecz Holenderskich Bibliotek Publicznych (Dutch Public Library Movement), który rozpoczął się ok. 1900 roku, tworząc w następnych latach podwaliny systemu bibliotek publicznych oraz fachowej edukacji kadr. Duże zasługi na tym polu położyła Annie Gebhard, która po kursach i wizytach odbytych w Anglii i USA (1909) uczestniczyła w dyskusji nad sposobem organizacji bibliotek w ojczystym kraju, m.in. publikując na łamach czasopism³⁴. W swojej działalności zachęcała do

³¹ C. Verbruggen, J. Carlier: *An entangled history of ideas and ideals...*, s. 303.

³² D. Mitts-Smith: *L'Heure Joyeuse: educational and social reform in post-world War I Brussels*, „Library Trends” 2007, vol. 55, no. 3, s. 465.

³³ J. Bank, M. van Buuren: *Dutch culture in a European perspective*, vol. 3: 1900: The age of bourgeois, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004, s. 496.

³⁴ A. Gebhard: *Een leeszaal voor jongens en meisjes*, „Het Kind” 1913, vol. 14, no. 3, s. 21–22.

przeniesienia koncepcji amerykańskiej biblioteki na grunt holenderski, korzystając jednocześnie z zaimplementowanych już rozwiązań w belgijskiej placówce w Gandawie. Pierwsza biblioteka publiczna dla dzieci została otwarta w 1912 roku w Amsterdamie, a więc – co należy podkreślić – siedem lat przed otwarciem dostępnej dla każdego miejskiej biblioteki. W późniejszym czasie biblioteki dla dzieci uruchomiono w Utrechcie, Rotterdamie i innych większych miastach.

Niemcy

Historia bibliotek publicznych w Niemczech sięga XIX wieku, jednak trudno dokładnie ustalić, kiedy księgozbiory prywatne, będące ich zaczątkiem, zaczęły przybierać postać powszechnych ksiąźnic w dzisiejszym rozumieniu. Wyjątkiem w tym kontekście był Berlin, gdzie zobowiązano władze miasta do opieki nad stworzonymi w 1850 roku czterema bibliotekami. Za pierwszą bibliotekę publiczną uważa się założoną z inicjatywy Karla Preuskera w 1828 roku kolekcję w Grossenhain (pięć lat później przemianowano ją na bibliotekę miejską). Zawierała ona wyłącznie literaturę szkolną dostępną jedynie raz w tygodniu – w niedzielne popołudnia³⁵. Na przełomie stuleci bibliotekarstwo publiczne zaczęło się rozwijać dzięki napływającym do kraju koncepcjom amerykańskim i angielskim, zachęcając społeczników, stowarzyszenia i gminy do organizowania dostępnych dla publiczności księgozbiorów. Kolejne biblioteki publiczne powstały w 1899 roku w Hamburgu z inicjatywy Towarzystwa Patriotycznego, trzy lata później następna w Essen sumptem zakładów Kruppa³⁶. Na 1906 rok datuje się utworzenie pierwszej czytelnii dla dzieci w Mannheim³⁷. Choć organizacja kolejnych czytelni tego typu w kraju przebiegała w bardzo zróżnicowanym tempie, niewątpliwie *Kinderlesehalle* zapisały się w historii niemieckiego bibliotekarstwa jako placówki pracujące na rzecz dzieci w wieku 6–14 lat, szczególnie na terenie gęsto zaludnionych dzielnic robotniczych³⁸.

³⁵ M. Chaplan: Public librarianship in the Federal Republic of Germany since 1945, „The Library Quarterly: Information, Community, Policy” 1966, vol. 36, no. 4, s. 302.

³⁶ Biblioteki publiczne w krajach Unii Europejskiej: informator..., s. 99.

³⁷ W źródłach znajdziemy też informacje o bibliotece założonej przez Federację Stowarzyszeń Kobiet Niemieckich (Bund Deutscher Frauenvereine) w 1911 roku w tym samym mieście. Zob. A. Schreiber: Kinderlesezimmer, „Dokumente des Fortschritts” 1911, h. 4, s. 250–253.

³⁸ H. Lüdtke: Clean hands, clean books and clean minds: children’s reading rooms in Germany, „History Workshop Journal” 1987, vol. 23, issue 1, s. 174.

Szwecja

Usługi biblioteczne dla dzieci w Szwecji wprowadzone zostały na początku XX wieku dzięki Valfrid Palmgren, bibliotekarce, która jako pracownik Biblioteki Królewskiej otrzymała w 1907 roku stypendium na pobyt w USA w celu zapoznania się z tamtejszym systemem bibliotek publicznych. Po powrocie zapoczątkowała szkolenia, a także założyła Bibliotekę dla Dzieci i Młodzieży (1911), która tym samym stała się pierwszą tego typu biblioteką w Sztokholmie³⁹. W 1909 roku Palmgren opublikowała książkę pt. *Bibliotek och folkuppfostran (Biblioteki i wychowanie ludu)*, w której entuzjastycznie opisywała bibliotekarstwo publiczne Stanów Zjednoczonych. W tym samym roku Ministerstwo Edukacji powierzyło jej zadanie zbadania sytuacji bibliotek ludowych i zaproponowania nowych możliwości współpracy między nimi a władzami⁴⁰. Mimo przedstawienia amerykańskich rozwiązań, proces powstawania kolekcji dziecięcych był dość powolny; we wczesnych latach 50. XX wieku na 2500 szwedzkich miast było tylko 46 bibliotek dla dzieci⁴¹.

Norwegia

123

Idea bibliotekarstwa publicznego w Norwegii pojawiła się w XVIII wieku wraz z oświeceniowym nurtem wiary w potęgę rozumu, którego efektem było utworzenie stowarzyszeń czytelniczych – Leseselskap. Nowoczesne bibliotekarstwo publiczne rozwinęło się w latach 90. XIX wieku za sprawą aktywnie działającego na rzecz publicznych kolekcji Hansa Tambsa Lyche-go – norweskiego inżyniera, który lata 1880–1892 spędził w Stanach Zjednoczonych, a po powrocie do kraju nawoływał wielokrotnie na łamach redagowanego przez siebie czasopisma „Kringsjaa” do tworzenia bibliotek publicznych na wzór amerykańskich placówek⁴². Brał on czynny udział w reorganizacji istniejącej od 1895 roku Biblioteki Deichmanna w Oslo, będącej do dziś największą księżnicą publiczną w kraju. Do 1914 roku na ok. 950 ówczesznie funkcjonujących w kraju bibliotek, żadna nie posiadała

³⁹ M. E. Quinn: Historical dictionary of librarianship..., s. 183.

⁴⁰ M. Torstensson: From volunteers to professionals: The origin and development of public librarianship in Sweden during the 20th century, 2010, s. 4, <https://www.ifla.org/past-wlic/2010/136-torstensson-en.pdf> [dostęp: 9.02.2019].

⁴¹ K. Rydsjö: Les bibliothèques pour enfants en suède, „Bulletin des bibliothèques de France (BBF)” 1999, no. 3, s. 86–93, <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-1999-03-0086-013> [dostęp: 9.02.2019].

⁴² A. Arnesen: How Norway became the focus of American library methods in Europe, „The Library Quarterly” 1932, vol. 4, issue 2, s. 148.

własnego budynku. Pierwszą była filia biblioteki Deichmanna w dzielnicy Grünerløkka, zaprojektowana zgodnie z amerykańskim modelem dla bibliotek filialnych⁴³.

Podobnie jak w innych krajach europejskich rozwój oddziałów dla dzieci nastąpił we wczesnych latach XX wieku dzięki rozpowszechnianiu wiedzy przez szkolonych w USA bibliotekarzy, co pozwoliło na organizację oddzielnych kolekcji dla dzieci i młodzieży w księżnicach większych miast. Szczególne zasługi na tym polu położył drugi po Lychem reformator norweskiego bibliotekarstwa, główny bibliotekarz w Bibliotece Deichmanna – Haakon Nyhuus, którego wielkim osiągnięciem było rozprzestrzenienie idei biblioteki dla dzieci, z otwartym dostępem do półek, oraz zapoczątkowania ścieżki edukacji dla bibliotekarzy pracujących z młodym czytelnikiem. Już przy końcu XIX wieku Nyhuus wynajmował oddzielne pomieszczenia dla dzieci, w czasie, gdy żadna biblioteka publiczna w Norwegii nie dysponowała własnym budynkiem. Również inne placówki oferowały usługi dla młodych – Trondheim i Tønsberg od 1906 roku, Kristiansand od 1909 roku, Drammen, Haugesund i Sarsborg od 1916 roku. 1911 był rokiem otwarcia pierwszej czytelnicy dla dzieci oraz zapoczątkowania współpracy Biblioteki Deichmanna ze szkołami w Oslo⁴⁴.

Podsumowanie

Dla rozwoju bibliotekarstwa dziecięcego w Stanach Zjednoczonych i krajach Starego Kontynentu w XIX i początkach XX wieku niepoślednie znaczenie miały zarówno stabilnie postępujące polepszanie warunków bytowych klasy średniej, jak i działalność organizacji wyznających wartości feministyczne, których celem była poprawa poziomu życia i edukacji kobiet⁴⁵. Źródła historyczne wielokrotnie wskazują na powtarzający się schemat, polegający na edukacji przedstawicieli poszczególnych krajów w Stanach Zjednoczonych, a następnie przenoszeniu idei na grunt lokalny. W ten sposób na przełomie XIX i XX wieku krystalizowała się

⁴³ L. Byberg: Public library development in Norway in the early twentieth century: American influences and state action, „Libraries & Culture” 1993, vol. 28, no. 1, s. 32.

⁴⁴ Historię powstawania bibliotek dla dzieci w Danii i Finlandii celowo pominięto, ze względu na późniejsze w stosunku do Szwecji i Norwegii (po 1914 roku) pojawienie się tego typu placówek w strukturach bibliotecznych.

⁴⁵ P. D. Watson: Founding mothers: The contribution of women’s organizations to public library development in the United States, „The Library Quarterly” 1994, vol. 64, issue 3, s. 233–269.

koncepcja bibliotekarstwa dziecięcego w większości krajów europejskich, a w późniejszych latach także w pozostałych częściach świata.

Amerykańskiemu bibliotekarstwu dziecięcemu zawdzięczamy wiele innowacji, które ze względu na swoją atrakcyjność i popularność w pracy z dzieckiem, rozpowszechniły się w księżnicach na całym świecie. Przyjęte na początku XX wieku normy, określające sposób organizacji oddziału dziecięcego i jego wyposażenia, uwzględniające m.in. wyspecjalizowany księgozbiór, osobne pomieszczenie z wyposażeniem dostosowanym do wzrostu dzieci, wolny dostęp do półek, specjalnie przeszkolony personel oraz metody pracy (np. godziny baśni), stały się wzorem dla większości tworzonych w pozostałych krajach bibliotek dziecięcych. Wywodzące się z edukacji progresywistycznej zasady kształcenia skoncentrowanego na potrzebach i zainteresowaniach dziecka spowodowały przyjęcie założenia, że dziecko samo może (a nawet powinno) dokonywać własnych wyborów czytelniczych spośród przedstawionej mu zawczasu oferty⁴⁶.

Przenoszenie tych wzorców na grunt krajów europejskich przyczyniło się do wypracowania nowych rozwiązań, uwzględniających uwarunkowania społeczne i etniczne, ówczesne poglądy twórców bibliotek (ruch feministyczny), możliwości finansowe organów zarządzających oraz wiele innych czynników. Założycielki pierwszej w pełni poświęconej dzieciom biblioteki publicznej w Belgii (1910) wprowadziły na przykład do modelu amerykańskiego elementy popularnych na przełomie XIX i XX wieku wśród wykształconych kobiet koncepcji feministycznych, tworząc placówkę koedukacyjną. Kryteria zapisywania dzieci również korespondowały ze społeczną misją mającą na celu objęcie opieką nieuprzywilejowanych podopiecznych. Ćwiczenia gimnastyczne wykonywane często pomiędzy zajęciami czytelniczymi odwoływały się z kolei do idei ruchu społecznego *Lebensreform*, rozpowszechnianych w tym samym czasie zwłaszcza w Niemczech i Szwajcarii.

W artykule, poza początkami tworzenia kolekcji i przestrzeni bibliotecznych dla młodego czytelnika w Stanach Zjednoczonych, przedstawiono pierwsze próby przenoszenia tej idei na grunt europejski. Prawdziwy rozkwit usług dla dzieci i młodzieży nastąpił w wielu krajach po 1918 roku, a gdzieś dopiero po zakończeniu II wojny światowej. Jednakże działania podejmowane przez entuzjastów i bibliotekarzy w XIX i na początku XX wieku są szczególnie ważne, ponieważ stworzyły podwaliny pod kultywowane aż po dziś tradycje bibliotekarstwa publicznego.

⁴⁶ C. Verbruggen, J. Carlier: An entangled history of ideas and ideals..., s. 301.

Bibliografia

- Arnesen A.: How Norway became the focus of American library methods in Europe, „The Library Quarterly” 1932, vol. 4, issue 2, s. 148–155.
- Arnoldowa M.: Biblioteki dziecięce w Stanach Zjednoczonych, „Bibliotekarz” 1960, nr 9, s. 265–271, nr 11/12, s. 341–345.
- Bank J., Buuren M. van: Dutch culture in a European perspective, vol. 3: 1900: The age of bourgeois, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004.
- Białkowska B.: Biblioteka publiczna dla dzieci. Wybrane zagadnienia, Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1980.
- Biblioteki publiczne w krajach Unii Europejskiej: informator, oprac. G. Lewandowicz, Warszawa: Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej, 2000.
- Bostwick A. E.: The American public library, New York–London: D. Appleton and Company, 1910.
- Byberg L.: Public library development in Norway in the early twentieth century: American influences and state action, „Libraries & Culture” 1993, vol. 28, no. 1, s. 22–34.
- Chaplan M.: Public librarianship in the Federal Republic of Germany since 1945, „The Library Quarterly: Information, Community, Policy” 1966, vol. 36, no. 4, s. 299–320.
- Drake M. A.: Encyclopedia of library and information science, 2nd ed., New York–Basel: Marcel Dekker, 2003.
- Ellis A.: Library services for young people in England and Wales 1830–1970, Oxford: Pergamon Press, 1971.
- Ellis A.: Public library services for young people: 1862–1972, „Library Association Record” 1986, vol. 88, no. 2, s. 81–82.
- Encyclopedia of library history, eds. W. A. Wiegand, D. G. Davis jr., New York: Routledge, 2013.
- Garceau O.: The public library in the political process: A report of the public library inquiry, New York: Columbia University Press, 1949.
- Gebhard A.: Een leeszaal voor jongens en meisjes, „Het Kind” 1913, vol. 14, no. 3, s. 21–22.
- Greenberg G. S.: ‘On the roof of the library nearest you’: America’s open-air libraries, 1905–1944, Library History Round Table, ALA Annual Conference, New Orleans, 28 June 1999.
- Handy L. C.: Buffalo, N.Y. – Public library – children’s room, Buffalo New York, ca. 1900, [Photograph], <https://www.loc.gov/item/2014650180/> [dostęp: 9.02.2019].
- Henne F. E.: Special discussion of service for children and young people [w:] Forum on the Public Library Inquiry: The conference at the University of Chicago Graduate Library School, August 8–13, 1949, ed. L. Asheim, Westport: Greenwood Press, 1950, s. 236–241.
- The history of the Pawtucket Public Library, <http://www.pawtucketlibrary.org/History.pdf/> [dostęp: 9.02.2019].

- Jenkins C. A.: The history of youth services librarianship: A review of the research literature, „Libraries & Culture” 2000, vol. 35, no. 1, s. 103–140.
- Kelly T.: History of public libraries in Great Britain: 1845–1975, 2nd ed., London: Library Association, 1977.
- Leigh R. D.: The public library in the United States: The general report of the public library inquiry, New York: Columbia University Press, 1950.
- Lewandowicz G.: W bibliotece dla dzieci, Warszawa: Fundacja „Książka dla Dziecka”, 1994.
- Lewandowicz-Nosal G.: Biblioteki dla dzieci wczoraj i dziś: poradnik, Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008.
- Lüdtke H.: Clean hands, clean books and clean minds: Children’s reading rooms in Germany, „History Workshop Journal” 1987, vol. 23, issue 1, s. 174–182.
- Manuscripts and Archives Division, The New York Public Library, Children’s Room of the Hunt’s Point Library, 1929, <http://digitalcollections.nypl.org/items/510d47df-e386-a3d9-e040-e00a18064a99/> [dostęp: 9.02.2019].
- Mitts-Smith D.: L’Heure Joyeuse: Educational and social reform in post-world War I Brussels, „Library Trends” 2007, vol. 55, no. 3, s. 464–473.
- Pellowski A.: The world of children’s literature, New York: Bowker Co, 1968.
- Power E. L.: Work with children in public libraries, Chicago: American Library Association, 1943.
- Public libraries in the United States of America: Their history, condition, and management. Special report, Department of the Interior, Bureau of Education. Part I, Washington: Government Printing Office, 1876.
- Quinn M. E.: Historical dictionary of librarianship, London: Rowman & Littlefield, 2014.
- Rydsjö K.: Les bibliothèques pour enfants en suède, „Bulletin des bibliothèques de France (BBF)” 1999, no. 3, s. 86–93, <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-1999-03-0086-013> [dostęp: 9.02.2019].
- Schreiber A.: Kinderlesezimmer, „Dokumente des Fortschritts” 1911, h. 4, s. 250–253.
- Shera J. H.: Foundations of the public library: The origins of the public library movement in New England, 1629–1855, Chicago: University of Chicago Press, 1949, <https://archive.org/details/foundationsofthe012037mbp/> [dostęp: 9.02.2019].
- Torstensson M.: From volunteers to professionals: The origin and development of public librarianship in Sweden during the 20th century, 2010, <https://www.ifla.org/past-wlic/2010/136-torstensson-en.pdf/> [dostęp: 9.02.2019].
- Watson P. D.: Founding mothers: The contribution of women’s organizations to public library development in the United States, „The Library Quarterly” 1994, vol. 64, issue 3, s. 233–269.
- Wołosz J.: W holenderskich bibliotekach publicznych, „Poradnik Bibliotekarza” 1968, nr 7/8, s. 48–53.
- Vargha B.: Biblioteki dziecięce na Węgrzech, „Bibliotekarz” 1967, nr 10, s. 314–316.

Vandergrift K. E.: Female advocacy and harmonious voices: A history of public library services and publishing for children in the United States, „Library Trends” 1996, vol. 44, no. 4, s. 683–718.

Verbruggen C., Carlier J.: An entangled history of ideas and ideals: Feminism, social and educational reform in children’s libraries in Belgium before the First World War, „Paedagogica Historica” 2009, vol. 45, issue 3, s. 291–308.

ABSTRACT

History of public libraries for children (to 1914)

For many years, librarianship and children’s librarians have been treated by historians and researchers as an area that does not require attention. They have been even ignored in the vast compendiums about public librarianship. Polish studies presenting beginnings of children’s librarianship in the world, have been published after the Second World War, but most often as short contributions. Meanwhile, the directions of developing services for this group of readers constitute an interesting example of implementing this idea in the other countries. The aim of the article is to supplement the state of knowledge in the Polish literature about the beginning of library services for children and further development of this branch of public librarianship. Pioneer countries (United States and Great Britain) will be taken into account, as well as other countries, which until 1914 have taken over the ideas (e.g. Belgium and Scandinavian countries). The issues presented in the article were developed using the method of critical analysis of the subject, based on materials published mainly abroad. Both the progressive improvement of living conditions of the middle class and the activities of feminist organizations were important for the development of children’s librarianship in the United States and the European countries. Historical sources repeatedly point out a repetitive pattern showing the transfer of ideas taken from United States to other countries by individual educators. This way, the concept of children’s librarianship developed in most European countries at the turn of the 19th and 20th centuries, as well as in other parts of the world in later years.

KEYWORDS

public libraries for children, history of libraries, librarianship – USA, librarianship – Europe